

„KNYGYTYROS“ DVIDEŠIMT PENKERIŲ METŲ KELIAS

VANDA STONIENE

Mokslas apie knygą Lietuvoje iš empirinių duomenų rinkimo ir publikavimo ikitarybiniais metais šiandien tapo atskira tiriamojo darbo šaka. Knygotyros problemomis domisi vis daugiau respublikos mokslininkų ir praktikų, kasmet skelbiami nauji knygos istorijos faktai, nagrinėjami knygos leidybos, jos funkcionavimo visuomenėje klausimai. Nauji knygotyros, bibliotekininkystės, bibliografijos bei informatikos tyrimo rezultatai daugiausia publikuojami tęstiniame leidinyje „Knygotyra“, kuris šiais metais pažymi savo 25-metį. Šis laikotarpis buvo reikšmingas respublikos bibliotekoms. Bibliotekų centralizacijos problemos, vartotojų informacinių poreikių tyrimas, optimalūs tų poreikių tenkinimo variantai, vaikų ir suaugusiųjų skaitytojų lektūros ir skaitymo kultūros, specialistų kadrų būklė — tai tik dalis neatidėliotinių klausimų, kuriuos reikėjo spręsti ir mokslškai pagrįsti. Kaip pavyko „Knygotyrai“ atspindėti gyvenimo keliamas problemas, o kartu gilinti istorines žinias apie knygą, jos leidėjus, platintojus, bibliotekas ir asmeninius rinkinius?

Tęstinio mokslinio rinkinio knygotyros klausimais pasirodymą prieš ketvirtį amžiaus lėmė subrendęs, nors dar negausus, Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto Bibliotekininkystės katedros, respublikos mokslinių bibliotekų bibliotekininkų tyrinėtojų būrys. Jų parengti darbai iki tol buvo spausdinami biuletenyje „Bibliotekų darbas“, šiaip rinkiniuose. Tuometinio VVU Mokslinės bibliotekos direktoriaus, Bibliotekininkystės katedros vedėjo L. Vladimirovo inicatyva bandyta katedros

dėstytojų ir bibliotekos darbuotojų jėgomis leisti ir periodinį mokslo darbų leidinį. Du tokio rinkinio leidiniai antrašte „Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto mokslinės bibliotekos metraštis“ pasirodė 1958 ir 1961 metais. Analogiško darbo ėmėsi ir LTSR Mokslų Akademijos Centrinė biblioteka, paskelbusi leidinio „Bibliotekininkystė ir bibliografija“ du tomus.

Tačiau skaidyti mokslo darbų autorių jėgas ir nagrinėti panašias bibliotekininkystės, bibliografijos, knygos istorijos problemas keliuose leidiniuose mūsų respublikos sąlygomis pasirodė netikslinga. Todėl buvo pritarta katedros dėstytojų ir stambių bibliotekų darbuotojų nuomonei sutelkti tyrinėtojus ir leisti vieną tęstinį mokslo darbų rinkinį. Beje, kai kurias atskirų mokslo šakų serijas jau leido tuometinis LTSR Ministrų Tarybos Valstybinis aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo komitetas. Dėl bibliotekininkystės mokslo darbų leidybos buvo kreiptasi į VVU rektorius ir gautas jo sutikimas. 1961 m. pasirodė „Knygotyros“ pirmtakas — pirmasis jo tomas antrašte „Bibliotekininkystė ir bibliografijos klausimai“ Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbų sistemoje. Šis leidinys ėmė deramai atstovauti knygotyrai ir jai giminingoms mokslo šakoms nei tik respublikoje, bet ir šalyje bei užsienyje.

Pirmąjį „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimų“ tomą išleido Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla beveik 15 spaudos lankų apimties, standartinio šios serijos leidinių formato (26×17 cm). Jo tiražas, atsižvelgiant į respublikos bibliotekų po-

reikius, buvo didžiausias — 2500 egz. (kitų mokslo darbų tiražas 500—1000 egz.).

Pirmajame „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimų“ tome buvo išspausdinti 7 autorių (5 Bibliotekininkystės katedros dėstytojų ir 2 bibliotekininkų praktikų) straipsniai, iš jų 3 bibliotekininkystės, 5 bibliografijos ir 1 knygos istorijos sritys. Čia buvo publikacijos ir kronikos skyriai. Publikacijos spausdinamos iki šiol. Kronikos skyrelis, teikęs informaciją iš universiteto katedrų, bibliotekų kolektyvų gyvenimo, gyvavo iki 12 numerio. Jame nurodoma informacija dėl užsitęsusio leidinio spausdinimo būdavo gerokai pasenusi ir, matyt, dėl to redakcinė kolegija kronikos skyrelio vėliau atsisakė. Tokia šio leidinio struktūra, formatas ir apimtis nesikeitė iki 1970 m. Tais metais buvo išleistas mažesnio formato, kitaip apipavidalintas ir pavadintas šios mokslo darbų serijos 8 tomas. Apie pakeitimus sudaryta nauja redakcinė kolegija antraštiniame tomo lape rašė: „Nuo šio numerio Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbų serija „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“ pavadinta „Knygotyra“. Naujas pavadinimas pilniau atspindės nagrinėjamas problemas, sritis ir specifines jų atšakas... Numeracija pradeda nuo pirmojo, pažymint ir testinį serijos numerį,— Nr. 1(8). Atsižvelgiant į leidinio skaitytojų pageidavimus, yra pakeisti taip pat jo formatas ir apipavidalinimas“. Leidinio apimtis liko maždaug ta pati — 15—16 spaudos lankų, tiražas — 2200 egz.

Po dešimtmečio 1980 m. keičiama „Knygotyros“ struktūra: nuo 8(15) jos tomo leidinys dalijamas į du teminius sąsiuvinis. Pirmasis tomo sąsiuvinis skiriamas istorijos palikimui tyrinėti, antrajame spausdinami straipsniai, nagrinėjantys šiuolaikines bibliotekininkystės, bibliografijos ir informatikos problemas. Kiekvienas sąsiuvinis lei-

džiamas 1000 egz. tiražu. Šiuo metu skaitytojai gali gauti 20 „Knygotyros“ tomų. Dar trys — baigiant dvidešimt trečiuoju — redaktorių ir spaustuvininkų rankose.

„Knygotyra“ rengiant spaudai, nemažą darbą atlieka redakcinės kolegijos nariai ir redaktoriai stilistai. Pastariesiems tenka ne tik taisyti stilių, bet neretai tikslinti faktus, derinti terminus gilintis į knygotyros klausimus. Ypač daug talkino leidinio rengėjams ilgametės „Knygotyros“ redaktorės S. Svolenytė ir R. Koženiauskienė.

Redakcinės kolegijos narių skaičius padidėjo nuo 3 (1 tomo) iki 11 (paskutinio tomo). Nors redakcinės kolegijos nariai ilgainiui keitėsi, bet jai visuomet atstovavo universiteto Bibliotekininkystės ir Mokslinės informacijos katedrų didžiųjų bibliotekų, Knygų rūmų darbuotojai.

Savaime suprantama, kad didžiausias darbo krūvis tenka atsakingajam redaktoriui ir atsakingajam sekretoriui. Šį darbą atliko ir atlieka tik universiteto katedrų atstovai. Atsakingaisiais leidinio redaktoriais yra dirbę trys universiteto dėstytojai: prof. L. Vladimirovas (t. 1—4, nuo 4(11) iki dabar), prof. V. Žukas (t. 5—7), doc. G. Raguotienė (t. 1(8)—3(10)). Nuo 8(15) tomo „Knygotyros“ atsakinguoju sekretoriumi dirba ypač šiam darbu atsidavęs doc. D. Kaunas.

Kvalifikuoti ir prityrę redakcinės kolegijos nariai padeda tobulinti „Knygotyros“ turinį, objektyviai vertinti rekomenduojamų spausdinti darbų idėjinį ir mokslinį lygį, išvengti skubotų ar neprofilinių tyrinėjimų. Tačiau jie turėtų labiau skatinti savo kolektyvo narius dirbti mokslinį darbą ir publikuoti jo rezultatus šiame leidinyje.

„Knygotyroje“ per 25 metus savo darbus publikavo daugiau kaip 120 autorių. Čia kelbė straipsnius bibliotekininkai iš Latvijos, Estijos, Baltarusijos, Maskvos, Leningrado, VDR. „Knygo-

tyros" autorių daugumą sudaro VVU dėstytojai, Lietuvos TSR MA bendradarbiai ir bibliotekai bei informacijos tarnybų darbuotojai. Iki šiol leidinyje yra spausdinęsi 26 respublikos kolektyvų atstovai. Jų aktyvumą rodo 1 lentelė¹.

Išsamesnį vaizdą apie šių darbų problematiką, jų turinį galima susidaryti susisteminius juos pagal tiriamus istorinius laikotarpius, teritorinę priklausomybę, įvairias knygotyros mokslų šakas. Ikitarybinio periodo darbai pagal amžius

1 lentelė

Eil. Nr.	Išspausdinta			
	Straipsnių	Publikacijų	Recenzijų	
1. VVU Bibliotekininkystės ir Mokslinės informacijos katedros	131	10	12	153
2. LTSR valstybinė respublikinė biblioteka	11	5	3	19
3. LTSR MA Istorijos institutas	11	3	1	15
4. VVU mokslinė biblioteka	10	2	—	12
5. LTSR MA Centrinė biblioteka	10	2	—	12
6. LTSR knygų rūmai	10	1	—	11
7. VVU Kauno vakarių fakulteto Bibliotekininkystės katedra	8	—	—	8
8. VVU Informacijos problemų mokslinio tyrimo laboratorija	7	—	1	8
9. VVU Žurnalistikos katedra	7	—	—	7
10. LTSR kultūros darbuotojų tobulinimosi institutas	7	—	—	7

Kitų kolektyvų darbuotojai šio leidinio tomuose yra išspausdinę po 1—4 darbus.

„Knygotyros“ autorių sąrašas rodo, kad leidinyje savo darbus publikavo nemažas autorių būrys (kaip minėta, per 120 autorių), tačiau nuolatinių, aktyvesnių bendradarbių nedaug — tik apie 20 autorių.

Asmeninių jų indėlių į šios serijos darbų leidybą rodo 2 lentelė.

Svarbiausias „Knygotyros“ vertinimo kriterijus yra joje išspausdintų darbų aktualumas, jų informatyvumas bei parengimo kokybė. Per visą šios serijos leidinio laikotarpį čia buvo išspausdinti 256 straipsniai. Dalykinis jų aspektas matyti iš 3 lentelės².

pasiskirsto šitaip:

XVI—XVIII a.— 33 straipsniai;

XIX a.— 35 straipsniai;

XX a. pradžia (iki 1917 m.) — 18 straipsnių;

1917—1940 m.— 38 straipsniai.

Ikitarybinio laikotarpio tyrinėtojams labiausiai rūpėjo Lietuvos knygos istorija. Šios srities straipsniai sudaro apie trečdalį visų tyrinėjimų. Iš jų pažymėtinas filologų J. Lebedžio ir J. Palionio darbas apie seniausią lietuvišką rankraštinį tekstą, I. Petrauskienės Vilniaus akademijos spaustuvės tyrinėjimai, Ž. Zaveckienės publikacijos apie IKP ir Lietuvos komjaunimo leidybinę veiklą.

¹ Lentelė sudaryta pagal straipsnių gale autorių pateiktus duomenis apie atstovaujamą kolektyvą. Jei ten darbavietė nepažymėta, ji nurodoma pagal paskutinę autoriaus darbo vietą.

² Leidinyje yra straipsnių, kuriuose nagrinėjamas ne vienas, o keli dalykai, pavyzdžiui, knygos ir bibliotekų istorija. Tokiu atveju straipsnis priskiriamas dalykui, kuris tame darbe plačiau nagrinėjamas.

Daugiausia „Knygotyroje“ buvo tyrinėta XVI a.—XVII a. pradžios ir buržuazinio laikotarpio mūsų knygos istorija. Plačiai, remiantis naujais šaltiniais, buvo nušviesta spaudos pradininko Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje P. Skorinos (ir jo darbo tęsėjų) leidy-

kizmo“ spaustuvininką H. Veinreichą ir kitus XVI a. Karaliaučiaus lietuviškų knygų leidėjus. Išsamiai keliuose straipsniuose išnagrinėtas M. Jankaus leidybinis darbas, duotas jo kultūrinės veiklos įvertinimas (D. Kaunas, V. Stonienė). Leidinyje pirmą kartą paskelbti

2 lentelė

Eil. Nr.	Išspausdinta			
	Straipsnių	Publikacijų	Recenzijų	
1. V Žukas	19	8	—	27
2. K. Sinkevičius	17	—	2	19
3. Z. Zaveckienė	13	1	—	14
4. L. Vladimirovas	12	1	2	14
5. D. Kaunas	7	2	—	9
6. V Stonienė	5	1	3	9
7. R. Vėbra	4	3	2	9
8. J. Basiulis	8	—	—	8
9. G. Raquotienė	6	—	—	6
10. A. Miežiniene	5	—	1	6
11. I. Petrauskienė	4	2	—	6
12. V Jurkuvėnienė	5	—	—	5
13. V Urbonas	5	—	—	5
14. D. Kastanauskaitė	3	2	—	5
15. A. Samėnas	4	—	—	4
16. R. Varnienė	4	—	—	4
17. A. Kancleris	4	—	—	4
18. S. Matulaitytė	3	—	—	3
19. O. Janonis	3	—	—	3
20. E. Macevičiūtė	3	—	—	3

binė veikla; jam skirtas net atskiras 7 „Knygotyros“ tomas (išspausdinti konferencijos pranešimai, skaityti P. Skorinos leidybinės veiklos 400-sioms metinėms paminėti).

Istorikai R. Vėbra, A. Tyla savo darbuose, remdamiesi respublikos ir sąjungos archyvų dokumentais, nagrinėjo spaudos draudimo laikotarpį — juridinius to draudimo aktus, lietuviškų knygų leidybą, aptarė kai kuriuos to meto leidinius.

„Knygotyros“ puslapiuose sistemingai buvo skelbiami Mažosios Lietuvos knygos istorijos tyrinėjimai. Jau pirmajame leidinio tome publikuotas L. Vladimirovo darbas apie M. Mažvydo „Kate-

3 lentelė

Dalykas	Išspausdinti straipsniai
1. Knygos istorija	91
2. Bibliografija	54
3. Bibliotekų istorija	26
4. Informatika	25
5. Bibliotekų darbo patirtis	23
6. Skaitytojų aptarnavimas	18
7. Bibliotekų kadrai	7
8. Užsienio bibliotekos	5
9. Varia	7
Iš viso	256

duomenys apie mažiau žinomas Priekulės, Šilutės spaustuves, jų leidinius (D. Kaunas).

Devyniolika straipsnių „Knygotyroje“ buvo skirta bibliografijos istorijos, iktarybinio laikotarpio bibliografų darbams aptarti. V. Žuko straipsniuose nagrinėta iktarybinio Lietuvos laikotarpio bibliografijos raida, rekomendacinės bei prekybinės bibliografijos būklė, aptarti bibliografų — S. Baltramaičio, J. Plioterio, L. Ivinskio, L. Potockio ir kt.— bibliografiniai darbai.

Septyniolika straipsnių šioje darbų serijoje yra apie Lietuvos bibliotekų istoriją. Juose nušviesta caro vyriausybės politika kultūros švietimo srityje, bibliotekų būkle carinės spausdamos metais (L. Vladimirovas, M. Lukšienė, A. Endzinas), aptarta asmeninė A. Kulviečio biblioteka (M. Ročka), mokyklų bibliotekų veikla buržuazinėje Lietuvoje (G. Ragutienė) ir kt.

Leidinio puslapiuose buvo išspausdinta vertingų bendresnio pobūdžio darbų: R. Sarmaičio „Leninizmo idėjų platinimas Lietuvoje“, A. Ulpio „V Kapsukas ir spauda“, V. Jurkuvenienės „Lietuviškos knygos užsienio parodose 1895—1940 m.“ S. Jelejevičiaus „Archyvų pertvarkymas Lietuvoje Tarybų valdžios metais (1918—1919 m.)“

Analizė atskleidžia ir kai kurias istorinės tematikos spragas. Antai skaitytojų ir skaitybos problemoms iki šiol buvo skirtas tik vienas G. Ragutienės straipsnis, Lietuvos knygos poligrafinio ir meninio apipavidalinimo klausimams — taip pat vienas P. Galaunės darbas. Mažai domėtasi knygos platinimo, jos paplitimo liaudyje dalykais (epizodiškai tai paminėta V. Žuko straipsniuose ir M. Šlapelienės atsiminimuose). Daugiau turėtų būti tyrinėta ir kitakalbė Lietuvos knyga bei lietuviška knyga emigracijoje (pradžią tam davė D. Gargasaitės, B. Raguočio darbai). Iki šiol „Knygotyra“ menkai pažindino savo skaitytojus su kaimyninių ir užsienio šalių knygos bei bibliotekų istorija.

Latvių knygos istorijai atstovauja vienas, tiesa, gana išsamus A. Apynio darbas „Latvių knyga nuo jos pradžios iki XIX a. pabaigos ir jos skaitytojas“. Baltarusijos knygos istorija plačiau nušviesta ryšium su anksčiau minetu P. Skorinos leidybinės veiklos jubiliejumi. Tai ir viskas. Manytume, kad ateityje kaimyninių tautų specialistų apibendrinantys darbai apie jų knygos, bibliotekų istoriją, skaitytojus būtų ne tik įdomūs, bet ir padėtų palyginti, nuodugniau atskleisti ir įvertinti mūsų kultūrinį palikimą.

Antra vertus, kai kuriuose leidinio tomuose buvo išspausdinta darbų, kurie neatitinka šios serijos profilio. Čia turimos omenyje grožinės literatūros tekstų publikacijos, bibliografinės rodyklės. Dėl neprofiliinių darbų spausdinimo buvo rašyta „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimų“ 2 tomo recenzijoje. Jos autorius A. Petrauskas jau tada nurodė, kad kai kuriuos straipsnius geriau būtų spausdinti „Literatūros“ ar „Istorijos“ mokslo darbų serijose³. Pažymėtina, kad paskutiniuose „Knygotyros“ tomuose tokių darbų jau nėra.

Tarybiniam laikotarpiui skirtų darbų „Knygotyroje“ spausdinama kur kas įvairesnių, atspindinčių respublikoje sparčiai kylantį bibliotekininkystės, bibliografijos, informatikos mokslo lygį bei asmeninius tyrinėtojų interesus. Leidinyje daugiausia straipsnių (per 30) buvo skirta bibliografijos teorijai ir praktikai. Bibliografijos teorijos raidą nagrinėjo O. Janonis, bibliografinių priemonių leidybą ir analizę — A. Miežinienė, J. Basiulis, bibliografinių priemonių naudojimą — S. Tomonis, A. Juričukonienė.

Po dešimt darbų išspausdinta skaitytojų atpaNAVIMO ir bibliotekų kadru klausimais. Lektologijos darbuose tyrinėtos teorinės skaitybos problemos,

³ Petrauskas A. Nauja vertinga knyga // Bibliotekų darbas.— 1963.— Nr. 6.— P. 25—27.

skaitytojų interesai, darbo su skaitytojais patirtis kai kuriose bibliotekose. Iš teorinių darbų pažymėtinas A. Samėno straipsnis „Lektologijos statusas ir jo tolesnės raidos perspektyvos“. Tarybinių bibliotekų istoriją, įvairias jų veiklos sritis, kadru problemas daugiausia nagrinėjo K. Sinkevičius. Palyginti mažai skelbta darbų apie bibliotekų fondus, metodinį darbą (jiems skirta po 2—3 straipsnius).

Pastarųjų metų „Knygotyros“ tomuose pasirodo vis daugiau straipsnių informatikos teorijos ir informacinės veiklos klausimais (25 darbai). Pirmą kartą mūsų spaudoje buvo aptartas informatikos mokslo objektas (A. Kancleris), nušviesti mokslinės techninės informacijos veiklos bruožai (J. Zujus), įvairių sričių vartotojų informacinio aptarnavimo respublikoje problemos bei darbo patirtis (R. Varnienė, J. Zinkevičienė ir kt.).

„Knygotyros“ problematiką praplėtė 12 tome išspausdinti Maskvos kultūros instituto dėstytojų E. Bepalovos ir T. Karatyginos darbai. E. Bepalova straipsnyje „Knyga ir bibliografinė informacija“ istoriškai aptarė knygos ir bibliografijos, bibliografinės informacijos sąveiką, savitai traktavo knygos struktūros sistemą. Darbe pateikta iki šiol knygotyroje nevertotų terminų. Šis iš esmės diskusinis straipsnis turėtų suaktyvinti respublikos knygotyrininkų tyrinėjimus.

Naujas savo tematika yra ir T. Karatyginos straipsnis „TSRS techninių bibliotekų istorijos kurso parengimas Maskvos kultūros institute“. Jame nagrinėjama šio kurso problematika, programa, privaloma ir rekomenduojama literatūra. Darbas išsamus, gerai parengtas, tačiau respublikoje galės sudominti tik labai nedaug skaitytojų. Todėl tokių straipsnių publikavimas leidinyje būtų pateisinamas, jeigu artimiausiuose tomuose pateiktume analogišką darbą iš respublikos patirties (galbūt skiriant

vieną tomo sąsiuvinį apskritai bibliotekų ir informacijos tarnybų kadru rengimo klausimams).

Teigiamai vertintini paskutinių tomų puslapiuose išspausdinti naujų, daugiausia jaunų, autorių darbai šiuolaikine tematika. Tačiau pasitaiko ir paviršutinių publikacijų. Tokiuose straipsniuose vyrauja faktografija, jiems būdingas referatyvumas, neduodantis pagrindo apibendrinimams, rekomendacijoms.

Išsamesnė „Knygotyros“ turinio analizė parodė, kad nemažai svarbių šiuolaikinių problemų dar nenkai ar iš viso netyrinėtos leidinyje: tai knygos propaganda, reklama, prekyba respublikoje, spaudos statistika, knygos poreikis ir jo tenkinimo galimybės. Neturime darbų apie leidyklų, spaustuvų darbą, meninį bei poligrafinių knygų apipavidalinimą. Nedaug „Knygotyroje“ ir teorinių probleminių straipsnių, išitraukiančių į sąjungos ir užsienio kompleksinių temų nagrinėjimą.

Reikėtų šiek tiek pasakyti ir apie „Knygotyros“ straipsnių kalbą. Daugiausia leidinio darbų pateikiama lietuvių kalba. Nekelia abejonių ir nedidelis kiekis darbų, spausdinamų visiems mūsų skaitytojams suprantama rusų kalba (nors tai neskatina specialiosios lietuviškos terminijos kūrimo ir unifikavimo). Trys žymių vokiečių bibliotekininkų F. Krauzės, H. Kuncės ir K. Plioco (K. Plötz) straipsniai buvo išspausdinti vokiečių kalba. Manau, kad šie autoriai savo darbus skyrė Lietuvos skaitytojams, todėl jie turėjo būti išversti į lietuvių kalbą.

Ypač vertingas „Knygotyros“ publikacijų skyrius, pateikęs 35 publikacijas. Jose skelbiami nauji duomenys iš knygos, bibliotekų istorijos, apie spaudos darbuotojus, knygų ir periodinės spaudos platinimą, archyvų dokumentus. Šiomis publikacijomis domisi, jose esančia faktine informacija naudojasi, jas cituoja ne tik knygotyrininkai, bet

ir istorikai, literatūrologai, todėl šią veiklą reikėtų aktyvinti, nes paskutiniuose tomuose publikacijų mažėja.

Ne itin gausus „Knygotyros“ ir recenzijų skyrelis. Iš viso leidinyje jų yra 20: recenzuota 15 Lietuvoje, 2 sąjungoje ir 3 užsienyje išleistos knygos. Aptartos svarbiausios mūsų knygos istorijos monografijos, pavyzdžiui, E. Laucevičiaus „Popierius Lietuvoje XV—XVIII a.“ (V. Stonienė), N. Feigelmano „Lietuvos inkunabulai“ (L. Vladimirovas), V. Merkio „Nelegalioji lietuvių spauda kapitalizmo laikotarpiu“ (E. Griškūnaitė) ir kt. Recenzuoti ir leidiniai skaitytojų tyrimo klausimais (P. Saudargas), Slovakijos bibliotekų istorijos vadovėlis bei Lenkijos aukštųjų mokyklų mokslo darbų rinkinys knygotyros klausimais (K. Sinkevičius). Tačiau, turint omenyje pastaraisiais metais suaktyvėjusią knygotyros darbų leidybą tiek respublikoje, tiek šalyje, recenzijų aiškiai mažoka. Šio leidinio puslapiuose iki šiol nerenzuoti tokie svarbūs leidiniai, kaip J. Jurginio ir I. Lukšaitės „Lietuvos kultūros istorijos bruožai“ (V 1981), V. Zuko „Lietuvių bibliografijos istorija“ (V 1983), sąjunginiai leidiniai — enciklopedinis žodynas „Kni-govedenije“ (M., 1982), I. Barenbaumo „Istorija knigi“ (M., 1984) ir kt. Pristatyti šiuos darbus „Knygotyros“ skaitytojams ir juos mokliškai įvertinti, nors ir pavėluotai, būtų tikslinga.

Abejotinas leidėjų sprendimas panaikinti kronikos skyrelį. Dėl to neužfiksuota pastarųjų metų informacija apie vietines konferencijas, respublikos specialistų dalyvavimą šalies ir užsienio knygotyrininkų bei informatikų forumuose, aspirantų kontingentą, disertacijų gynimus, svarbiausius bibliotekų ir informacijos tarnybų veiklos faktus ir kt. Čia galėtų būti pateikiama ir naujausių knygotyros darbų bibliografinė rodyklė, kurioje būtų registruojami ne tik respublikos, bet ir šalies bei užsienio reikšmingiausi darbai. Tokio kroni-

kos skyrelio pavyzdį galima rasti sąjunginiame mokslo darbų leidinyje „Kniga“.

Apie „Knygotyros“ mokslinės serijos pripažinimą galime spręsti tik iš netiesioginių duomenų — jos paplitimo šalyje ir užsienyje, citavimo. „Knygotyros“ darbų citavimas nebuvo tyrinėtas. Respublikos bibliotekos gali įsigyti šį leidinį per bibliotekų kolektojų. Jo platinimas mūsų knygų prekybos tinkle, kaip ir kitų mokslo darbų serijų, nėra tinkamai sutvarkytas. „Knygotyra“ besidomintys asmenys ją gali nusipirkti tik sostinės knygynuose.

Siekiant išsiaiškinti „Knygotyros“ propagavimą šalyje, buvo peržiūrėti 1985—1986 metų referatinio žurnalo „Informatika“ visi numeriai bei paskutinė — 1982 metų knygotyros darbų bibliografinė rodyklė minėtame rinkinyje „Kniga“. Nei „Informatikoje“ nei šioje rodyklėje nerasta nė vieno darbo iš „Knygotyros“, tuo tarpu „Bibliotekų darbo“ ar „Naujų knygų“ straipsniai registruojami juose sistemingai.

Į šalies ir užsienio bibliotekas bei informacijos centrus „Knygotyra“ patenka mainais. Tuo rūpinasi universiteto bibliotekos mainų skyrius. Šio skyriaus darbuotojai kiekvieną „Knygotyros“ tomą siunčia į 87 šalies ir užsienio centrus. Sąjungoje, be didžiųjų V. Lenino ir M. Saltykovo-Šcedrino bibliotekų, ja daugiausia domisi universitetų bibliotekos.

„Knygotyra“ siunčiama į 34 socialistinių šalių bibliotekas. Iš jų daugiausia — 19 egzempliorių patenka į Lenkijos Liaudies Respubliką. Po 4 egzempliorius mainų skyrius nuolat pateikia Rumunijos bibliotekoms, po 3 — Čekoslovakijos, Jugoslavijos, Vengrijos ir Bulgarijos bibliotekoms, po 1 — VDR Nacionalinei bibliotekai ir vienam iš Kinijos universitetų.

„Knygotyra“ mainais komplektuoja 12 stambiausių kapitalistinių šalių. Iš Europos šalių — tai Prancūzija, VFR,

Anglija, Italija, Norvegija, Suomija, Olandija, Danija. Po vieną leidinio egzempliorių mainų skyrius siunčia į Kanados, Japonijos bei Australijos bibliotekas. Net 10 JAV bibliotekų sistemai komplektuoja šį leidinį. Pažymėtina, kad universiteto biblioteka kai kurias mūsų aukštųjų mokyklų mokslo darbų serijas siunčia pagal partnerių užsakymus. Pavyzdžiui, Oksfordo universiteto biblioteka pageidauja ir komplektuoja tik humanitarinio turinio mūsų mokslo darbus, o Kanados Nacionaline biblioteka iš šios serijos užsisako tik „Knygotyrą“.

Kitakalbis „Knygotyros“ skaitytojas su leidinio turiniu, problematika susipažįsta iš straipsnių santrumpų rusų bei anglų (rečiau vokiečių) kalbomis. Šių santrumpų informatyvumas ir apimtis labai nevienodi. Daugelio straipsnių santrumpos yra palyginti išsamios, kokybiškai parengtos, tačiau apie trečdalis iš jų parašytos formaliai, vos vienu kitu sakiniu. Todėl lietuvių kalbos nemokančiam skaitytojui neįmanoma susidaryti nuomonės apie darbo turinį. Anksčiau pateikti duomenys apie „Knygotyros“ paplitimą turėtų skatinti autorius ir redakcinę kolegiją labiau pasirūpinti straipsnių reziumė.

Sutelktomis „Knygotyros“ autorių kolektyvo ir leidėjų jėgomis rinkinys pasiekė brandaus amžiaus. Jis atstovauja

mūsų knygotyros bei informatikos mokslui ne tik šalyje, bet ir užsienyje, iš jo sprendžiama apie dabartinį mūsų bibliotekų ir informacijos tarnybų lygį. Todėl ateityje reikėtų didinti „Knygotyros“ darbų informatyvumą bei kokybę, plėsti tematiką bei problematiką. Istoriniuose tyrinėjimuose reikia daugiau remtis archyvine medžiaga, publikuoti archyvų dokumentus. Nagrinėjant šiuolaikines knygotyros bei informatikos problemas, siektina, kad šie tyrimai nebūtų vien informacijos lygio, bet kad jų rezultatai galėtų būti pritaikyti mūsų bibliotekų ir informacijos tarnybų darbe. Pravartu būtų leidinio redakcinę kolegiją iš anksto, gal penkmečiui, planuoti tomų tematiką, supažindinti su ja nuolatinius „Knygotyros“ autorius bei platesnę bibliotekinę visuomenę, kad galima būtų rengti darbus konkrečia tema ar problema, o ne surinkus įvairios tematikos straipsnius, ieškoti tomui pavadinimo. Taip galima būtų išvengti darbų, neatitinkančių teminės rinkinio antraštės.

Mokslinės techninės revoliucijos laikotarpiu išaugę knygos poreikiai kelia didesnius reikalavimus ne tik leidėjų bei bibliotekų ir informacijos tarnybų praktikai, bet ir knygotyros mokslui. Šiandieninė „Knygotyra“ gali patenkinti šiuos reikalavimus ir užimti deramą vietą mokslinių tyrinėjimų sistemoje.

Vilniaus V. Kapsuko universiteto
Bibliotekinių katedra

Įteikta 1986 m. gruodžio mėn.

Резюме

Первый том серии научных трудов высших учебных заведений Литовской ССР «Книготира» («Книговедение») был издан в 1961 году под названием «Библиотекининкистес ир библиографijos klausimai» («Вопросы библиотековедения и библиографии»). С 1970 года серия издается под новым названием «Книготира» и с тех пор имеет двойную нумерацию томов — 1(8). С тома 8(15) издание стало выходить в виде двух тематических сборников: первый посвящается исследованиям исторического материала, второй — современным проблемам книговедения, библиотековедения, библиографии и информатики.

За 25 лет в 19 томах издания напечатано 256 статей, 35 публикаций и 20 рецензий. Их авторы в основном преподаватели кафедр библиотековедения и научной информации Вильнюсского университета, работники крупнейших библиотек республики. По несколько статей напечатали представители Латвии, Эстонии, Белоруссии, Москвы, Германской Демократической Республики. Вклад основных коллективов и авторов в издание «Книготира» показан в таблицах 1 и 2, а предметный аспект статей — в таблице 3.

В томах этой серии исследовались все отрасли книговедческого цикла — история книги и библиотек, библиография, потребитель кни-

ги — читатель, кадры, информационная деятельность. Подробнее всего в издании исследована история литовской книги. В будущем следует больше внимания уделять современным проблемам функционирования книги в обществе, ее оформлению, пропаганде, статистике печати. Впервые в республике на страницах «Книготира» стали печататься статьи по теории информатики и информационной деятельности.

Ценный практический материал напечатан в отделе публикаций серии, которыми пользуются не только книговеды, но и историки, литературоведы, поэтому этому отделу в будущем должно быть уделено больше внимания. Сравнительно немного, особенно в последних томах, печаталось рецензий. Думается, что на страницах «Книготира» должны быть представлены и рассмотрены все важнейшие книговедческие издания республики и страны.

Это издание пользуется спросом не только в республике: отдел обмена книгами библиотеки Вильнюсского университета по заявкам партнеров все его тома регулярно посылает в 87 пункта СССР и зарубежных стран. Оно высылается в 34 библиотеки социальных стран.

25 YEARS OF PUBLISHING „KNYGOTYRA“

VANDA STONIENE

Summary

The first volume of „Knygotyra“ („Book science“) was published in 1961 as „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“ („Aspects of Librarianship and Bibliography“). From 1970 onwards (from vol. 8) a new title, namely, „Knygotyra“ was given to it (accordingly a new double numeration — 1(8). From vol. 8(15) the

edition has been divided into two separate topical publications, the first being devoted to historical subjects, the latter to modern problems of bibliography, librarianship, bibliography and informatics. During 25 years of its publication history „Knygotyra“ has published 256 articles of basic research, 35 archival documents and 25

book reviews. Most contributors of the edition are from the scientific and teaching staff of Vilnius State university and the main libraries of Lithuania. Besides, some contributors are from Latvia, Estonia, Belorussia, GDR, from Moscow and Leningrad (the contributors are listed in Tables No 1 and 2, the subject index in Table No 3).

In the edition discussed the greatest attention was given to the history of Lithuanian book. In future publications more attention should be paid to the problems of book functioning in society, to the analysis of external appearance of book, to statistics, etc.

In Lithuania „Knygotyra“ was the initiator of publishing articles on informatics and information activities. Not only librarians and book science researchers, but also historians and literary critics are repeatedly interested in archival documents published in „Knygotyra“ Publishing archival documents in the edition should be enlarged. The same refers to the book reviewing.

„Knygotyra“ can be got in any Lithuanian library. Besides, the department of the exchange of the Vilnius university library presents it to 87 libraries of USSR and foreign countries. It is regularly sent to 34 libraries of socialist countries and 12 other foreign countries (to 10 libraries of USA among them).